

RS AU § 188 Region Gotlands yttrande över Heidelberg Materials Cement Sverige AB ansökan om långvarigt tillstånd för fortsatt täkt- och vattenverksamhet

Ärendenummer: RS 2022/909

Arbetsutskottets beslut

- Ärendet överlämnas till regionstyrelsen utan eget yttrande.

Sammanfattning

Heidelberg Materials Cement Sverige AB lämnade i december 2023 in ansökan avseende fortsatt täkt- och vattenverksamhet vid Slite på Gotland för en period av 30 år. Mark- och miljödomstolen skickade i början av januari 2024 ut skrivelse till flera remissmyndigheter (bland annat Region Gotland) med fråga om remissmyndigheterna ansåg att bolagets ansökningshandlingar behövde kompletteras av bolaget innan domstolen utfärdar kungörelse. Regionstyrelsen efterkom domstolens begäran genom att 2024-03-05 besluta att till Mark- och miljödomstolen lämna in yttrande om behov av kompletteringar av ansökan, vilket yttrande upprättats av Advokatfirman Åberg & Co. Innehållet i det yttrandet behandlades dessförinnan under tekniska nämndens sammanträde 2024-02-07.

Mark- och miljödomstolen förelade bolaget 2024-03-12 att komplettera ansökan på visst angivet sätt. Bolaget inkom 2024-04-24 med kompletteringar. Region Gotland har 2024-05-02 fått ta del av dessa kompletteringar. 2024-05-14 inkom till Region Gotland kungörelse av bolagets ansökan från domstolen där det framgår att synpunkter med anledning av ansökan och miljökonsekvensbeskrivning ska lämnas in senast den 30 augusti 2024. För att möjliggöra nödvändig politisk behandling har regionstyrelseförvaltningen, via det juridiska ombudet, begärt och fått anstånd till den 6 september 2024 med att inkomma med yttrande.

Vid granskning av tillståndsansökan inför Region Gotlands framarbetande av yttrande har samverkan skett mellan teknikförvaltningen, samhällsbyggnadsförvaltningen och regionstyrelseförvaltningen för att få en samlad beredning av ärendet. Hydrogeologen Helen Eklund, Sweco, har anlitats för att granska Heidelbergers hydrogeologiska utredningar och bedömningar gällande påverkan på allmän dricksvattenförsörjning (i bolagets ansökan och i bolagets komplettering), liksom de synpunkter som remissmyndigheterna haft på Heidelbergers hydrogeologiska utredningar. Advokat Karin Hernvall vid advokatfirman Åberg & Co har anlitats för att författa yttranden till Mark- och miljödomstolen för Region Gotlands räkning.

Region Gotland yttrar sig i frågor som berör kommunal planering, allmän och enskild vattenförsörjning samt risk för människors hälsa. Frågor som berör naturvård och artskydd bevakas och kontrolleras av länsstyrelsen och andra expertmyndigheter såsom Naturvårdsverket, vilka myndigheter också inkommit med yttranden i målet innehållande sådana frågor.

Tekniska nämnden är huvudman för den allmänna dricksvattenförsörjningen och därmed ansvarig för att säkra det allmännas intresse när det gäller vattenuttag för dricksvattenproduktion. I aktuellt ärende avseende täktansökan lämnar tekniska nämnden, som stöd för regionstyrelsens kommande beslut om antagande av yttrande till Mark- och miljödomstolen, synpunkter såsom sakägare för VA-huvudmannens intressen.

Som konsekvens av den snäva tidsram som domstolen lämnar, behöver ärendets beredning inför tekniska nämnden och regionstyrelsen ske parallellt, med sammanträden 3 september (TN) och 5 september (RS).

Bedömning

Utifrån bolagets ansökan med tillhörande bilagor, remissmyndigheternas yttranden över kompletteringsbehovet och bolagets kompletteringar har Region Gotlands arbetsgrupp bestående av tjänstepersoner från berörda förvaltningar, anlita hydrogeolog och juridiskt ombud, gått igenom det omfattande underlaget.

I det sakkunnigutlåtande som hydrogeolog Helen Eklund, Sweco har tagit fram, görs ett antal bedömningar (punkt 1-4 nedan) kring bolagets utförda hydrogeologiska undersökningar, grundvattenmodell, föreslagna skyddsåtgärder, påverkan på vattentäkter och vattenskyddsområde. Bedömningen gäller om ansökningshandlingarna med genomförda kompletteringar har den omfattning och det innehåll som möjliggör relevanta bedömningar av hur den planerade verksamheten kan påverka de kommunala vattentäkterna Dyhagen och Tingstäde träsk.

I tillägg till detta har arbetsgruppen identifierat behov av komplettering av eller tillkommande villkor, vilka presenteras under punkt 1-13 nedan. Såväl sakkunnigutlåtande som kompletterande villkorsförslag ingår i det yttrande som tagits fram av det juridiska ombudet och som föreslås inges till domstolen som Region Gotlands synpunkter i ärendet.

Sakkunnigutlåtande hydrogeolog Helen Eklund

1. Utförda hydrogeologiska undersökningar, grundvattenmodell och kvarstående osäkerheter

Bedömningen är att området är väl undersökt även om det givetvis finns luckor i informationen eftersom det beräknade påverkansområdet har stor utbredning. En grundvattenmodell bygger på en konceptuell modell som alltid är en viss förenkling av de naturliga förhållandena och det finns fortfarande en

rad osäkerheter i ingångsdata till modellen. Modellen och modelleringens resultat kommer sannolikt att förändras ytterligare om nya ingångsdata tillkommer, men nu genomförda undersökningar kan anses vara en rimlig avgränsning. Med avseende på de omfattande hydrogeologiska undersökningar som har genomförts i området är den samlade bedömningen att modellen är tillräckligt trovärdig som underlag för relevanta bedömningar avseende grundvattenpåverkan i den aktuella ansökan.

Bedömningen är att grundvattenmodellen nu utgör ett bra underlag för att prognosticera den planerade verksamhetens påverkan på grundvattennivåer i området runt Filehajdar och därmed för att bedöma påverkan på Region Gotlands vattentäkter i området. Modellen utgör även ett bra underlag för att bedöma effekten av de skyddsåtgärder som föreslås för att motverka avsänkta grundvattennivåer.

2. Föreslagna skyddsåtgärder

Det är mycket positivt att bolaget föreslår villkor för ridinjektering för att minska inläckaget av grundvatten till tälten. Föreslagen uppföljning och krav på reduktion av den hydrauliska konduktiviteten enligt villkorsförslag 32 är rimliga.

Det är bra att bolaget föreslår villkor för skyddsinfiltation i jord och berg och att ett nytt villkorsförslag tagits fram för begränsningsvärden av vissa parametrar i infiltrationsvattnet. Det länshållningsvattnet som ska användas för infiltation är påverkat av den verksamhet som pågår i tälten och kan därför vara förorenat av diesel, olja m.m. Villkorsförslag 30 bör därför kompletteras med parametrar avseende de kolväten som finns i diesel, oljor m.m.

3. Påverkan på de kommunala vattentäkterna

Fortsatt brytning vid Filehajdar bedöms i mycket liten grad påverka den kommunala ytvattentälten Tingstäde träsk. Även om vissa osäkerheter råder avseende vattenutbytet genom sjöbotten bedöms risken för att kapaciteten i vattentälten Tingstäde träsk ska påverkas som mycket liten. Detta beroende på påverkansområdets begränsning i riktning mot Tingstäde träsk samt det begränsade vattenutbytet mellan Tingstäde träsk och grundvattenmagasinet i kalkberggrunden.

Det råder inga tveksamheter om att Region Gotlands grundvattentäkt Dyhagen kan komma att påverkas av planerad verksamhet, men så länge detta kompenseras enligt vad som framgår av ansökan, påverkas inte Region Gotlands möjlighet att leverera dricksvatten. Eftersom länshållningsvattnet från Filehajdartaekten ska användas för infiltation i ett eller flera borrhål enligt redovisad skyddsåtgärd är det viktigt att säkerställa att detta vatten är av god kvalitet. Bolaget har nu föreslagit ett nytt villkor med begränsningsvärden vilka följer Livsmedelsverkets föreskrifter. Risker kopplade till täktverksamheten utgörs främst av tunga transporter och hantering av drivmedel m.m., vilket kan

medföra spridning av diesel och olja till länshållningsvattnet. Livsmedelsverkets föreskrifter för dricksvatten, och därmed föreslagna begränsningsvärden, omfattar inte flertalet av de kolväten (alifater, BTEX, aromater m.m.) som finns i diesel och oljor. Villkorsförslag 30 bör därför kompletteras med parametrar avseende de kolväten som finns i diesel, oljor m.m.

4. Vattenskyddsområde

Bolaget har beskrivit hur risker kopplade till verksamheten ska hanteras och vilka åtgärder som ska genomföras för att reducera risker inom vattenskyddsområdet.

Region Gotlands kompletterande villkorsförslag mm

Av utförda hydrogeologiska undersökningar framgår att uttagskapaciteten vid Dyhagen kommer att minska. Bolaget har i åtagande angett att Region Gotland kommer att förses med länshållningsvatten för dricksvattenproduktion i slutet av 2027. Region Gotland har ännu inte tagit ställning till om detta sker bäst genom bolagets förslag att bekosta ett nytt vattenverk som Region Gotland får rådighet för, dit länshållningsvattnet leds, eller att bolaget renar vattnet i eget vattenverk och därefter levererar till Region Gotlands befintliga vattenverk. Målsättningen är att val av lösning, inklusive av parterna undertecknat avtal, ska finnas innan planerad huvudförhandling i slutet av januari 2025. Utifrån vad som avtalas får bedömas behovet för Region Gotland att framställa ytterligare villkorsförslag i målet.

1. Villkor vid hot av den allmänna vattenförsörjningen i Slite

I befintligt tillstånd ingår ett villkor (13) som reglerar transport av vatten i tankbil till Slite om vattennivån i Dyhagen trots allt sjunker till sådan nivå att den allmänna vattenförsörjningen hotas. Ett sådant villkor behövs även i detta tillstånd för den händelse att t.ex. nytt vattenverk blir försenat. Fram till dess att bolaget tillhandahåller Region Gotland med länshållningsvatten för dricksvattenproduktion anser Region Gotland att samma villkor ska gälla som i nuvarande tillstånd, d.v.s. följande.

”Om vattennivån i de kommunala brunnarna vid vattentäkten Dyhagen i Slite till följd av den ansökta verksamheten sjunker till en sådan nivå att den allmänna vattenförsörjningen enligt Region Gotland hotas, ska Heidelberg Materials bekosta transport av vatten i tankbilar till Slite från annat av regionen anvisat vattenverk på Gotland, liksom åligger det Heidelberg Materials att ersätta Region Gotland för de merkostnader som uppkommer. Om Region Gotland saknar kapacitet att producera vattnet i någon av sina vattentäkter ska Heidelberg Materials AB istället bekosta transport av vatten från någon annan plats till Slite. Transporterad mängd kan aldrig överskrida tillståndsgiven mängd om 220 000 m³ per år.”

”Det åligger Heidelberg Materials AB – om det inte är uppenbart att bristen inte hänför sig till Heidelberg Materials AB:s vattenverksamhet – att inom sju dagar från det att Region

Gotland påtalat sådant behov anordna och bekosta ovan angivna transporter och merkostnader intill dess att den allmänna vattenförsörjningen inte hotas enligt Region Gotland. För det fall det är uppenbart att bristen inte hänför sig till Heidelberg Materials AB:s vattenverksamhet, åligger det Heidelberg Materials AB att bedöma huruvida påverkan på den allmänna vattenförsörjningen orsakats av åtgärder vidtagna av Heidelberg Materials AB och i så fall – så snart kan ske – genom lämplig åtgärd tillse att minsta skada eller olägenhet uppkommer för den allmänna vattenförsörjningen.”

2. Slam- och oljeavskiljning av länshållningsvatten

I befintligt tillstånd ingår ett villkor (12) som anger att länshållningsvatten ska genomgå slam- och oljeavskiljning i för ändamålet anpassad sedimentationsdamm. Bolaget har i komplettering föreslagit ett villkor (31) om att länshållningsvatten som ska avledas till ytvatten ska genomgå slam- och oljeavskiljning via sedimentationsdamm. För att minska risk för att ev. slam och olja i länshållningsvatten följer med in i reningssteg som ingår i vattenverk och därefter hamnar i rejektvatten är det rimligt att allt länshållningsvatten först genomgår slam- och oljeavskiljning. Region Gotland yrkar därför att villkorsförslag 31 omformuleras till följande.

”Allt länshållningsvatten ska genomgå slam- och oljeavskiljning i för ändamålet anpassad sedimentationsdamm innan vidare avledning eller rening sker.”

3. Rening av länshållningsvatten i vattenverk inför skyddsinfiltration

Bolaget har i villkorsförslag 30 åtagit sig begränsningsvärden för vatten som ska infiltreras i jord eller berg. Parametrar har föreslagits som ingår i Livsmedelsverkets föreskrifter (kolväten, PFAS, näringsämnen, tungmetaller och mikroorganismer). Livsmedelsverkets föreskrifter omfattar dock inte flertalet av de kolväten (alifater, BTEX, aromater mm) som finns i diesel, oljor mm som kommer att användas i tåktverksamheten. Region Gotland anser därför att villkorsförslag 30 bör kompletteras med ytterligare parametrar avseende de kolväten som finns i diesel, oljor m.m. Förslagsvis används parametrar och riktvärden (som begränsningsvärden) som har tagits fram av Svenska petroleuminstitutet (SPI rekommendation, Efterbehandling av förorenade bensinstationer och dieselanläggningar, tabell 5.10 förslag på riktvärden för grundvatten).

4. Hantering av rejektvatten från vattenverk

Bolagets bedömning av rejektvattnet har noterats. Region Gotland ser inte heller något behov av begränsningsvärden som reglerar rejektvattnet. Region Gotland anser dock att föroreningshalter i länshållningsvatten/tåktvatten bör följas upp regelbundet i egenkontrollen. Särskilt bör halt av PFAS-ämnen följas. Vid särskilda förändringar i föroreningshalterna kan därmed skäl uppkomma som motiverar bolaget att undersöka även föroreningshalt i rejektvatten.

5. Risk för spridning av PFAS-ämnen

Region Gotland har tagit del av utförda undersökningar av PFAS-ämnen vid de olika brotten och noterar att ytterligare uppföljning kommer att ske vid Västra brottet. Region Gotland bedömer att det inte behövs ytterligare krav.

6. Åtgärder på deponier

Av utförda undersökningar framgår att deponierna i Västra brottet har en mycket begränsad påverkan på föroreningskoncentrationen vid en vattenfylld av brottet. Stabiliserande åtgärder krävs dock av vissa deponislänter som kommer att hamna under vatten. Lämpliga åtgärder har beskrivits. Bolaget har dock inte angett något åtagande eller villkor som reglerar åtgärder på deponierna. Region Gotland ser ett behov av att föreslå stabiliserande åtgärder utförs och anser att bolaget i varje fall genom ett åtagande i åtagandelistan bör tydliggöra att bolaget kommer att genomföra åtgärderna. I komplettering till kontrollprogram anges förslag till kontroll av slänter. Region Gotland har inga synpunkter på omfattningen.

7. Risker med verksamheten

Region Gotland har tagit del av den analys av risker som gjorts av verksamheten och de villkor och försiktighetsmått som angetts för att minimera riskerna med hantering av bl.a. drivmedel och sprängämnen. Region Gotland bedömer att det inte behövs ytterligare krav.

8. Särskilda risker inom Dyhagens vattenskyddsområde

Region Gotland har noterat att åtgärder planeras för att minska risk för spill- och utsläpp i samband med nybyggnation och utveckling av verksamhet inom och nära vattenskyddsområde. Region Gotland bedömer att det inte behövs ytterligare krav.

9. Särskilda risker med borrhål och grundvattenrör

Region Gotland välkomnar att säkerhet utökas för vissa borrhål.

10. Beredskap för kemikalieutsläpp och brand

Region Gotland har tagit del av nuvarande och planerade rutiner/planer vid kemikalieutsläpp och brand. Det är bra att släckvatten kan hanteras avskilt från länshållningsvattnet så att detta inte förorenas. Det är även viktigt att spill/utsläpp hanteras korrekt och skyndsamt för att förhindra spridning av förorening i vatten. Region Gotland bedömer att det inte behövs ytterligare krav.

11. Åtagande gentemot fastighetsägare med enskild brunn

Bolaget har i ett åtagande angett vilken hjälp enskild kan påräkna om vattenkvalitet eller kvantitet försämras i enskild brunn på grund av bolagets verksamhet. I befintligt tillstånd har detta reglerats i ett villkor (14). Region

Gotland anser att samma villkor även bör läggas till i nytt tillstånd, d.v.s. enligt följande.

”Om det under tillståndstiden uppstår akut vattenbrist i enskild bergborrad brunn inom det redovisade påverkansområdet, för tillgodoseende av fastighetens behov av vatten för hushåll, djurbållning eller näringsverksamhet – med undantag av vatten för bevattningsändamål – ska Cementa AB efter begäran ordna provisoriskt tillhandahållande av vatten för det aktuella ändamålet till dess permanenta vattenförsörjning kan ordnas. Skyldigheten gäller inte om det uppenbart saknas samband mellan den tillståndsgivna vattenverksamheten och vattenbristen.”

12. Utsläpp till luft

Det har noterats att kontrollmätning har skett av PM10 och PM2,5 som är den luftförorening som i första hand bedöms kunna påverka människors hälsa. Det är positivt att halterna ligger väl under gränsvärdena för miljökvalitetsnormerna för utomhusluft. Inga särskilda krav bedöms behövas för utsläpp till luft.

13. Buller, luftstötståg och vibrationer

Det konstateras att samma villkor föreslås för vibrationer, luftstötståg och buller som i nuvarande tillstånd (förutom justering av start dagtid i bullervillkor). Föreslagna villkor bedöms vara tillräckliga.

Regionstyrelseförvaltningens sammanfattande bedömning och förslag

Förvaltningens bedömning är att det yttrande som upprättats är väl avvägt och att det tar upp och behandlar de delar av bolagets tillståndsansökan där det finns behov av förtydliganden och kompletterande villkor. Tekniska nämnden planerar att behandla ärendet vid sitt sammanträde den 3 september och då fatta beslut utifrån nämndens roll som huvudman för den allmänna dricksvattenförsörjningen. Detta kommande beslut får då ligga till grund för den vidare hantering av ärendet som åligger regionstyrelsen att utföra och där ärendet kommer upp på regionstyrelsens bord den 5 september med förslag att fatta ett samlat beslut om antagande av föreliggande yttrande.

Regionstyrelseförvaltningen föreslår att regionstyrelsen antar föreliggande yttrande med tillhörande sakkunnigutlåtande för att inge till mark- och miljödomstolen.

Ärendets behandling under mötet

Ärendet föredras av Susanne Pettersson, avdelningschef, teknikförvaltningen, Claudia Maretic Castillo, miljöskyddsinspektör, samhällsbyggnadsförvaltningen och Malena Bendelin, enhetschef, regionstyrelseförvaltningen.

Meit Fohlin (S) yrkar att ärendet överlämnas till regionstyrelsen utan eget yttrande med hänvisning till att yttrandets skrivningar behöver ses över samt för att inhämta ytterligare information.

Ordförande ställer proposition på eget yrkande och finner att det bifalls.

Beslutsunderlag

Tekniska nämndens protokoll, daterat 2024-09-xx (senare)

Teknikförvaltningens tjänsteskrivelse preliminär, daterad 2024-07-xx

Yttrande Karin Hernvall advokatfirman Åberg & Co, daterat 2024-xx-xx

Sakkunnigutlåtande av hydrogeolog Helen Eklund, Sweco daterat 2024-07-01

Mark- och miljödomstolens kungörelse, aktbilaga 70, daterad 2024-05-14

Mark- och miljödomstolens tidplan, aktbilaga 66, daterad 2024-05-07

Bolagets komplettering av ansökan, aktbilaga 37

Konsoliderad sammanställning av yrkanden, aktbilaga 38

Konsoliderad sammanställning av villkor och åtaganden, aktbilaga 39

Uppdaterad situationsplan, aktbilaga 64

Regionstyrelseförvaltningens tjänsteskrivelse 2024-07-05